

Radosław Kuliniak, *Spór o oczywistość nauk metafizycznych. Konkurs Królewskiej Akademii Berlińskiej z 1763 roku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2003, ss. 262

Nie wygasają w polskich ośrodkach naukowych badania nad historią metafizyki. Świadczy o tym chociażby sygnalizowana tu książka, która pojawiła się niedawno w środowisku Uniwersytetu Wrocławskiego. Jest faktem, iż klasyczna metafizyka, wywodząca się od Arystotelesa, doznała niemałych ataków w czasach nowożytnych. Pierwsza niechęć do tradycyjnej metafizyki pojawiła się już w czasach Odrodzenia. Wiek XVII uchodzi wprawdzie za wiek wielkich systemów metafizycznych, jednakże wtedy właśnie sformułowano pierwsze przesłanki do późniejszych prób podważania, a niekiedy i obalania wartości poznania metafizycznego. Owe przesłanki dadzą się wyznaczyć w filozofii Kartezjusza, który wprawdzie uznawał walor metafizyki, uznając ją za korzenie drzewa nauki, ale podejmując się próby reformy metafizyki, chcąc jej nadać matematyczną oczywistość i pewność, wytyczył następnym reformatorom ślepią uliczkę. Kartezjański program okazał się nie do wykonania.

Radosław Kuliniak w prezentowanej książce zajął się próbami reformy metafizyki w filozofii niemieckiego Oświecenia w drugiej połowie XVIII wieku. Konkretnie, przedmiotem swoich analiz uczynił spór o oczywistość nauk metafizycznych, który zdominował konkurs Królewskiej Akademii Berlińskiej z lat 1761-1763. Właśnie wtedy została podjęta przez niemieckich myślicieli oświeceniowych pierwsza próba – po ustaleniach Kartezjusza, Leibniza i Wolffa – całościowego zbadania podobieństw między naukami metafizycznymi i matematycznymi. Badania te dotyczyły problemu oczywistości, metody oraz pewności podstaw tych nauk. Celem zaś zabiegów było zwiększenie prawomocności tez metafizyki poprzez upodobnienie ich do tez matematyki.

Autor książki wziął pod uwagę czterech niemieckich myślicieli tego czasu, którzy podjęli się owych prób reformatorskich tradycyjnej metafizyki. Byli nimi: Moses Mendelssohn, Immanuel Kant, Thomas Abbt i Johann Heinrich Lambert. Kuliniak wykazuje, że wśród tych myślicieli ujawniły się dwie postawy. Pierwszą reprezentowali Mendelssohn i Abbt. Podjęli oni kartezjańską, leibnizjańską i wolffiańską próbę matematyzacji metafizyki, zwłaszcza teologii naturalnej i etyki. Drugą opcję reprezentowali Kant i Lambert. Usiłowali oni przezwyciężyć dogmatyzm filozofii Wolffa z pozycji ustaleń Newtona. Wytyczenie możliwości uprawiania metafizyki widzieli w apriorycznej analizie warunków poznania w ogóle.

Książka autora jest dość specjalistyczna. Jednakże jest ona dzisiaj godna uwagi. Można tak powiedzieć po ukazaniu się encykliki *Fides et ratio*, w której Ojciec Św. Jan Paweł II opowiedział się za potrzebą powrotu do filozofii o profilu metafizycznym. Tego typu filozofia bowiem odpowiada na pytanie „dlaczego”, podejmuje problem sensu i ukazuje Absolut – Boga, jako źródło i cel wszelkiego bytu.

ks. Ignacy Dec